

Łukasz JUREŃCZYK¹

CHIŃSKA REPUBLIKA LUDOWA WOBEC PROGRAMU NUKLEARNEGO IRANU PO ZIMNEJ WOJNIE

Celami artykułu są analiza oraz ocena politycznych i gospodarczych okoliczności warunkujących stosunek Chińskiej Republiki Ludowej wobec programu nuklearnego Iranu po zimnej wojnie. Główną tezą jest stwierdzenie, że podejście Chin do atomowych aspiracji Iranu ewoluowało, od wsparcia, przez wstrzemięźliwość, po ograniczone działania na rzecz ich wygaszenia. Rozwijanie przez państwa, w tym Iran, nielegalnych programów nuklearnych, na przełomie stuleci stało się sprzeczne z interesami Państwa Środka. Wspieranie tych działań przez Chiny obniżało ich międzynarodowy autorytet oraz pogarszało stosunki ze Stanami Zjednoczonymi i szerzej z Zachodem. W związku z tym Pekin zaangażował się w umacnianie międzynarodowego reżimu nieprolifracji broni masowego rażenia. Chinom zależało jednak, aby powstrzymanie programu nuklearnego Iranu nastąpiło przy możliwie najmniejszych kosztach dla partnera. Postawa taka miała przekonać Teheran, że długofalowo Pekin zainteresowany jest zacieśnianiem stosunków dwustronnych. W związku z tym Chiny kategorycznie sprzeciwiały się możliwości zastosowania rozwiązań militarnych, jak również oponowały przeciwko nakładaniu na Iran zbyt dotkliwych sankcji gospodarczych. Międzynarodowe negocjacje z udziałem Chin w kwestii programu nuklearnego Iranu w 2015 roku przyniosły porozumienie. Mimo, że aktywność Pekinu była ograniczona, to zrealizowane zostały zakładane przez niego cele, tj. Iran zobowiązał się do zamrożenia programu jądrowego w zamian za zniesienie sankcji gospodarczych, co odbyło się drogą dyplomatyczną. Problem nie został jednak ostatecznie rozwiązany i wokół kwestii programu nuklearnego Iranu ponownie wzrastają napięcia, co nie sprzyja interesom Chin.

Słowa kluczowe: Chińska Republika Ludowa, Iran, program nuklearny, stosunki polityczne, stosunki gospodarcze.

1. WPROWADZENIE

Chiny i Iran nawiązały stosunki dyplomatyczne w 1971 r. Stało się to za rządów w Chińskiej Republice Ludowej (ChRL) Przewodniczącego Komunistycznej Partii Chin (KPCh) Mao Zedonga (03.1943-09.1976), a w Iranie szachinszacha Mohammada Rezy Pahlawiego (09.1941-02.1979). Nawiązanie stosunków dyplomatycznych nastąpiło pomimo wyraźnych różnic ideologicznych między komunistyczną i absolutystyczną dyktaturą. Jeszcze głębsze przeciwstawności ideowe pojawiły się po przejęciu w Iranie władzy przez teokratyczny reżim Najwyższego Przywódcy Iranu ajatollaha Ruhollaha Chomej-

¹ Dr Łukasz Jureńczyk, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy; e-mail: lukaszjuren-czyk@o2.pl

Łukasz Jureńczyk, PhD, Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz; e-mail: lukaszjuren-czyk@o2.pl

niego (12.1979-06.1989). Koegzystencja państwa ateistycznego i wyznaniowego stała się możliwa dzięki wzajemnemu nieingerowaniu w sprawy wewnętrzne. Pekin i Teheran powstrzymywały się przed oceną rozwiązań systemowych partnera, a skupiły się na zacieśnianiu pokojowej współpracy. Była ona rozwijana w zasadzie niezależnie od istniejącej konstelacji międzyblokowej oraz zmiennego umiejscowienia w niej Chin i Iranu. Również w okresie pozimnowojennym współpraca między państwami była rozwijana. Kiedy w latach 90. XX wieku rozeszły się drogi Chin i Iraku, Iran pozostał na pewien czas jedynym przyjaznym wobec ChRL państwem rejonu Zatoki Perskiej².

Islamska Republika Iranu znajduje się na terenach bogatych w złoża gazu ziemnego i ropy naftowej, jednak z geopolitycznego punktu widzenia jej położenie jest niekorzystne. Przede wszystkim w jej bliskim sąsiedztwie znajdują się wrogie państwa o znacznym potencjale militarnym – Izrael i Arabia Saudyjska, które dysponują wsparciem nieprzyjaźnie nastawionego hegemonu – Stanów Zjednoczonych. Ponieważ Iran nie jest w stanie zrównoważyć konwencjonalnej przewagi militarnej tych państw, realizuje strategię bezpieczeństwa w oparciu o zasoby asymetryczne. Polega to głównie na wykorzystywaniu metod działań terrorystycznych. Równolegle w strategii obrony Iranu istotne znaczenie ma rozwój programu raketowego i nuklearnego, które mają zapewnić państwu odpowiednie zdolności odstraszania³. Programy te przez lata wspierane były przez Chiny. Obecnie współpraca Chin i Iranu w tych obszarach została zahamowana, co jest konsekwencją zarówno presji społeczności międzynarodowej, jak i przewartościowań, które nastąpiły w samym Pekinie.

Artykuł dotyczy podejścia Chińskiej Republiki Ludowej do programu nuklearnego Iranu. Jego celami są analiza oraz ocena politycznych i gospodarczych okoliczności wpływających na stosunek Chin do atomowych aspiracji Iranu. W artykule podjęto próbę wyjaśnienia, dlaczego stanowisko Chin w kwestii programu nuklearnego Iranu ewoluowało po zimnej wojnie na niekorzyść tego państwa. Stało się tak mimo, że Iran ma dość istotne znaczenie dla Chińskiej Republiki Ludowej.

2. OKOLICZNOŚCI POLITYCZNE

W 1992 r. Chińska Republika Ludowa stała się sygnatariuszem Traktat o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej (*Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons* – NPT). Mimo to do końca lat 90. XX w. Pekin był krytykowany, głównie przez Waszyngton, za domniemane łamanie zasad NPT⁴. Miał on w tym czasie dostarczać, przede wszystkim Iranowi i Pakistanowi, technologię jądrową i materiały, które mogły być wykorzystywane do realizacji ich programów atomowych. Równocześnie Chiny sprzedawały tym państwom elementy systemów balistycznych, które miały umożliwić im przenoszenie ładunków zarówno konwencjonalnych, jak i potencjalnie nuklearnych. Tym sposobem Chiny miały

² D. Zweig, *Modelling 'resource diplomacy' under hegemony: the triangular nature of Sino-US energy relations* [w:] *Sino-US Energy Triangles. Resource diplomacy under hegemony*, red. D. Zweig, Y. Hao, Routledge, London, New York 2016, s. 27.

³ A. Miarka, *Strategia bezpieczeństwa Islamskiej Republiki Iranu – wybrane aspekty* [w:] *Problemy bezpieczeństwa Bliskiego Wschodu i Północnej Afryki (MENA)*, red. R. Bania, R. Czulda, K. Zdulski, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2016, s. 164.

⁴ Y. Shichor, *Much Ado about Nothing: Middle Eastern Perceptions of the 'China Threat'* [w:] *The China Threat: Perceptions, Myths and Reality*, red. H. Yee, I. Storey, Routledge, London, New York 2002, s. 314.

naruszać także Reżim Kontroli Technologii Rakietowych (*Missile Technology Control Regime* – MTCR). Celem tego układu jest zapobieganie rozprzestrzenianiu systemów rakietowych zdolnych do przenoszenia ładunków o wadze przekraczającej 500 kg na odległość ponad 300 km. Wprawdzie do dnia dzisiejszego Chiny nie podpisały układu o MTCR, jednak w 1992 r. zobowiązały się przestrzegać jego postanowień⁵.

Stany Zjednoczone na bieżąco kontrolowały, czy Chiny nie sprzedają Iranowi nielegalnych technologii i systemów uzbrojenia. W 1993 r. doszło z tego powodu do incydentu dyplomatycznego, gdy amerykański okręt wojenny zatrzymał na trzy tygodnie na wodach międzynarodowych Oceanu Indyjskiego chiński statek *Yinhe* („Droga mleczna”). Opierając się o dane wywiadowcze Waszyngton argumentował, że statek ten przewoził do Iranu materiały do produkcji broni chemicznej. Za zgodą władz w Pekinie statek został przeszukany w porcie w Arabii Saudyjskiej przez wspólną komisję amerykańsko-saudyjską. Mimo, że nie znaleziono śladów zabronionych materiałów, rząd Stanów Zjednoczonych nie przeprosił za incydent. Po jego zakończeniu Waszyngton utrzymywał, że chińskie przedsiębiorstwa zbrojeniowe dostarczały do Iranu materiały do produkcji broni masowego rażenia za pośrednictwem Hong Kongu. Pekin z kolei odebrał incydent, jako próbę zakłócenia przez Waszyngton jego stosunków z państwami rejonu Zatoki Perskiej⁶.

Mimo rzeczywistych i domniemyanych naruszeń NPT i MTCR, od lat 90. XX wieku w Chinach ewoluowało stanowisko w kwestii nieprolifracji broni jądrowej i systemów ich przenoszenia. Stopniowo ograniczały one wspierane nielegalnych programów jądrowych i rakietowych oraz podejmowały wysiłki na rzecz przestrzegania międzynarodowych porozumień w tym zakresie. Zmiana ta wynikała między innymi z obaw o rywalizację kolejnych państw atomowych, głównie Indii z Pakistanem oraz potencjalnych negatywnych konsekwencji dla ChRL.

W latach 90. XX w. Chiny przejawiały transakcyjne podejście do kwestii wspierania irańskiego programu nuklearnego. Odstąpienie od niego głównie uzależniały od ustępstw Stanów Zjednoczonych w kwestii Tajwanu⁷. Przykładowo, gdy w 1992 r. USA sprzedało Tajwanowi 150 samolotów F-16, ChRL zawarła formalne porozumienie z Iranem nt. współpracy w zakresie energii jądrowej⁸. Oficjalnie porozumienie dotyczyło energetyki cywilnej, jednak jego realizacja w praktyce mogła przyczynić się do rozwoju także wojskowego programu jądrowego tego państwa. Ostatecznie Pekin zobowiązał się zakończyć wspieranie irańskiego programu atomowego w październiku 1997 r. Uczynił to w zamian za obietnicę Waszyngtonu zezwolenia sprzedaży przez amerykańskie przedsiębiorstwa do Chin sprzętu i technologii z obszaru energetyki jądrowej⁹. Mimo oficjalnej deklaracji Pekinu, Waszyngton przez kilka lat oskarżał go jednak o ambiwalencję w tej sprawie. Chiny miały między

⁵ J. Glaubitz, *The China Threat - A European Perspective* [w:] *The China Threat: Perceptions, Myths and Reality*..., s. 120.

⁶ D. Zha, *Debating Energy Security in China: Ideas and policy options* [w:] *China's Global Quest for Resources. Energy, Food and Water*, red. F. Wu, H. Zhang, Routledge, London, New York 2017, s. 49.

⁷ R.S. Ross, *Chinese Security Policy. Structure, power and politics*, Routledge, London, New York 2009, s. 140.

⁸ D.V. Hickey, K. Lu, *Friend or foe: Washington, Beijing, and the dispute over US security ties to Taiwan* [w:] *Conflict and Cooperation in Sino-US Relations. Change and continuity, causes and cures*, red. J.-M.F. Blanchard, S. Shen, Routledge, London, New York 2015, s. 99.

⁹ J.-M.F. Blanchard, *A primer on China-US relations, 1949-2008: a friend in need is a friend indeed* [w:] red. *Conflict and Cooperation*..., s. 31.

innymi prowadzić z Iranem negocjacje na temat dostarczenia mu kilkuset ton chemikaliów potrzebnych do wzbogacania uranu w nuklearnym centrum badawczym w Isfahan. Porozumienie prawdopodobnie nie doszło do skutku z powodu zdecydowanego protestu ze strony Waszyngtonu¹⁰.

Na przełomie wieków Chiny znacząco zmniejszyły swoją współpracę w obszarze technologii jądrowych, a także rakietowych, z Iranem, jak również z Pakistanem. W 2004 r. Pekin przystąpił do tzw. Grupy dostawców jądrowych (Nuclear Supplies Group), której celem jest zapobieganie proliferacji broni atomowej przez kontrolę eksportu technologii, sprzętu i materiałów, które mogłyby być wykorzystane do jej produkcji. Zgodził się również na uczestnictwo w systemie kontroli eksportu, w tym technologii podwójnego zastosowania. W pierwszej dekadzie XXI wieku Chiny przejawiały wzrastającą frustrację aspiracjami Iranu wejścia w posiadanie głowicy atomowej. Okazywały również niezadowolenie ze sprzedaży przez Pakistan do kilku państw, w tym do Iranu, materiałów i technologii nuklearnych. Pekin czuł się za to odpowiedzialny, ponieważ większość z tych technologii zaimportowana została we wcześniejszych dekadach z ChRL. Ponadto Pakistan był najbliższym partnerem Chin w Azji Południowej. Działania te pośrednio godziły więc w wizerunek Chin, jako aktywnego obrońcy NPT¹¹. Jeszcze bardziej podważały go jednak sukcesy programów atomowego i rakietowego Korei Północnej. Mimo, że Pekin był *de facto* protektorem i patronem Pjongjangu, to nie był w stanie wpłynąć na jego kontrowersyjną politykę¹².

Od początku XXI w. narastały międzynarodowe napięcia wokół programu atomowego Iranu. W styczniu 2002 r. Prezydent George W. Bush (01.2001 – 01.2009) przedstawił koncepcję tzw. „osi zła” (the Axis of Evil”). W swoim głównym założeniu przypominała ona dualistyczny podział świata na dobro i zło ze staroirańskiego zoroastrizmu, czy bazującego na nim manicheizmu. Do grupy państw „ciemności” zaliczył tyraniczne reżimy państwowe, które miały wspierać międzynarodowy terrorizm i próbować nielegalnie pozyskać broń jądrową, tj. Iran, Irak i Koreę Północną¹³. Postawa amerykańskiego prezydenta w wielu państwach przyjęta została z niechęcią i sceptycyzmem. Tak było w Chinach, których władze sprzeciwiają się prostej dychotomii świata i gotowe są współpracować z państwami o różnych systemach politycznych, społecznych i gospodarczych, na zasadzie nieingerencji w sprawy wewnętrzne¹⁴.

Tego samego roku Amerykanie ujawnili dane wywiadowcze, według których w Iranie zbudowano dwie nowe instalacje nuklearne. Pekin kalkulował wtedy, czy bardziej opłacalne będzie dla niego popieranie stanowiska Teheranu, czy Waszyngtonu¹⁵. Prowadząc tę analizę władze Chin miały świadomość, że zbyt bliskie relacje z Iranem mogły poważnie

¹⁰ Y. Shichor, *Much Ado...*, s. 324.

¹¹ T.D. Hoyt, *US-China cooperation: the role of Pakistan after the death of Osama bin Laden* [w:] *China's Strategic Priorities*, red. J.H. Ping, B. McCormick, Routledge, London, New York 2016, s. 123.

¹² M. Lanteigne, *Chinese Foreign Policy. An introduction. Third Edition*, Routledge, London, New York 2016, s. 105, 107.

¹³ Ch.-Y. Shih, Ch.-Ch. Huang, *The identity and international role of China: relational grand strategy* [w:] *China's International Roles*, red. S. Harnisch, S. Bersick, J.-C. Gottwald, Routledge, London, New York 2016, s. 64.

¹⁴ D. Zweig, *Modelling...*, s. 26.

¹⁵ J.V. Garver, *The US factor in Sino-Iranian energy relations* [w:] *Sino-US Energy Triangles...*, s. 208.

nadwyżyć ich stosunki również z innymi państwami, w tym głównie z Arabią Saudyjską i Izraelem¹⁶. Presja międzynarodowa i dostrzeżenie szerszej perspektywy potencjalnych zysków i strat skłoniło Chiny do ograniczenia współpracy z Iranem i współdziałania ze społecznością międzynarodową w celu zahamowania jego programu nuklearnego. Od 2006 r. Pekin poparł kilka rezolucji Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych (RB ONZ) nakładających sankcje gospodarcze na Iran.

Chiny poddane zostały znacznej presji międzynarodowej, szczególnie ze Strony USA i ich sojuszników z Bliskiego Wschodu oraz państw Unii Europejskiej. Musiały ustąpić, ponieważ zależało im na byciu postrzeganym za mocarstwo, które wnosi istotny wkład w utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Gdyby odrzuciły propozycję współpracy międzynarodowej w sprawie Iranu, mogłyby być oskarżone o przedkładanie partykularnych interesów gospodarczych ponad cele społeczności międzynarodowej¹⁷. Przede wszystkim jednak Chiny godziły się na umiarkowane sankcje wobec Iranu, ponieważ im samym zależało na porzuceniu przez Iran programu atomowego¹⁸. Przywódcy KPCh zdawali sobie sprawę, że kontynuowanie go przez Teheran prowadziło do nasilenia się wyścigu zbrojeń w regionie. Mogło również zachęcić inne państwa do rozpoczęcia własnych programów atomowych¹⁹. Ponadto dawałoby Waszyngtonowi argument do intensyfikacji rozwoju programu tarczy antyrakietowej, która godzi w zdolności odstraszania nuklearnego ChRL. Najgorszy scenariusz zakładał nawet interwencję zbrojną USA lub Izraela w Iranie. Pekin stał jednak na stanowisku, że Teheran powinien mieć prawo do rozwoju cywilnej energetyki jądrowej. Leżało to w interesie Chin, które chcą się stać istotnym eksporterem tej technologii²⁰.

Mimo zgody na kolejne tury sankcji Pekin starał się podtrzymywać intensywne relacje polityczne z Teheranem. Pokazuje to liczba spotkań na wysokim szczeblu politycznym (od poziomu wiceministerialnego wzwyż), których w 2003 r. było 3, w 2004 r. 11, w 2005 r. 14, w 2006 r. 10, w 2007 r. 17, w 2008 r. 12, w 2009 r. 8, w 2010 r. 7 i w 2011 r. 11. Podczas spotkań rozmowy dotyczyły głównie kwestii gospodarczych, w tym transportu, rolnictwa, przemysłu stoczniowego, technologii informacyjnych i przemysłu zbrojeniowego. Pojawiały się również inne kwestie, w tym dotyczące bezpieczeństwa. Nie pomijano także kontrowersyjnego problemu irańskiego programu atomowego²¹.

W 2006 r. rozpoczęły się negocjacje w formacie P5+1, czyli pięciu stałych członków RB ONZ (Chin, Francji, Rosji, Stanów Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii) oraz Niemiec na rzecz dyplomatycznego rozwiązania problemu programu atomowego Iranu. Przez pierwsze lata współpraca tego gremium nie przynosiła oczekiwanych rezultatów. Iran kontynuował uzdatnianie uranu, a społeczność międzynarodowa nakładała na niego sankcje. Z po-

¹⁶ M. Herberg, *US energy security strategy and China's energy diplomacy* [w:] *Sino-US Energy Triangles...*, s. 66.

¹⁷ J.V. Garver, *The US factor...*, s. 212.

¹⁸ R.G. Sutter, *Dialogues and their implications in Sino-American relations* [w:] *Conflict and Cooperation...*, s. 191.

¹⁹ W. Yizhou, *China-US-EU relationship in a changing era* [w:] *US-China-EU Relations. Managing the new world order*, red. R.S. Ross, Ø. Tunsjø, Z. Tuosheng, Routledge, London, New York 2010, s. 195.

²⁰ J.-M.F. Blanchard, S. Shen, *Taking the temperature of China-US conflict and cooperation: an introduction* [w:] *Conflict and Cooperation...*, s. 8.

²¹ J.V. Garver, *The US factor...*, s. 219.

wodu impasu w 2012 r. służby USA i Izraela przeprowadziły nawet serię ataków cybernetycznych na irańskie placówki nuklearne²². Dopiero 24 listopada 2013 r. zawarto w Genewie tymczasowy Wspólny Plan Działania (Joint Plan of Action). W ramach porozumienia Iran zobowiązał się do okresowego zamrożenia programu nuklearnego i częściowego wycofania się z niego w zamian za złagodzenie międzynarodowych sankcji gospodarczych. 14 lipca 2015 r. we Wiedniu państwa P5+1 i Iran podpisały Wspólny Całościowy Plan Działania (Joint Comprehensive Plan of Action – JCPOA). W jego ramach Iran zgodził się na zniszczenie większości zapasów wzbogaconego uranu, rezygnację z budowy reaktorów na ciężką wodę i regularne kontrole inspektorów Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej (International Atomic Energy Agency MAEA/IAEA) w swoich ośrodkach nuklearnych. W zamian społeczność międzynarodowa zniosła sankcje gospodarcze z tego państwa.

W trakcie negocjacji w ramach P5+1 Pekin zdecydował się zająć „tylne miejsce”, a jego rola w wynegocjowaniu ostatecznego porozumienia była marginalna. Chiny przede wszystkim opowiadały się przeciwko możliwości użycia siły przeciwko Iranowi²³. Nie godząc się na przeprowadzenie interwencji zbrojnej w tym kraju wzywały strony do prowadzenia dialogu²⁴. Mimo ograniczonego wkładu w rozmowy oczekiwania Chin zostały zaspokojone. Z Iranu zdjęto międzynarodowe sankcje, a ten obiecał zakończenie programu jądrowego. Co najważniejsze problem rozwiązano drogą dyplomatyczną²⁵. Warto nadmienić, że rok przed zawarciem końcowego porozumienia, tj. we wrześniu 2014 r., ChRL i Iran przeprowadziły wspólne ćwiczenia marynarek wojennych²⁶. Mogło być to ostrzeżeniem dla Zachodu przed stosowaniem nacisków wojskowych, jak i symptomem powrotu do zacieśniania stosunków między państwami. Warto zauważyć, że zarówno Chiny, jak i Iran, są dla USA jednymi z najpoważniejszych rywali w Azji. W odróżnieniu od Iranu, z Chinami łączą je jednak rozwinięte, wielopłaszczyznowe stosunki. W Pekinie z oburzeniem przyjęto zapis z Department of Defense Strategic Guidance ze stycznia 2012 r., w którym państwa te zostały zestawione ze sobą, jako „potencjalni przeciwnicy” USA²⁷.

Dla Pekinu program nuklearny Teheranu stanowi także barierę przed włączeniem Iranu do regionalnej współpracy. Porzucenie przez Iran aspiracji nuklearnych jest kluczowym warunkiem na drodze tego państwa do członkostwa w Szanghajskiej Organizacji Współpracy (Shanghai Cooperation Organisation – SCO). Wymagają tego bowiem od Iranu dominujące w organizacji Chiny i Rosja, w których interesie leży przyłączenie tego państwa²⁸. Dużo ważniejsze jest to dla samego Iranu, ponieważ stworzyłoby mu lepsze możliwości

²² M. Tai, *US-China Relations in the Twenty-First Century. A question of trust*, Routledge, London, New York 2015, s. 144.

²³ M. Lanteigne, *Chinese...*, s. 40.

²⁴ A. Kizekova, *Chinese regionalism: balancing and constraint in the Shanghai Cooperation Organisation* [w:] *China's Strategic Priorities...*, s. 142.

²⁵ Y. Shichor, *Maximising output while minimising input: change and continuity in China's Middle East policy* [w:] *Chinese Foreign Policy Under Xi*, red. H.T. Boon, Routledge, London, New York 2017, s. 110.

²⁶ *Ibidem*, s. 120, 124.

²⁷ P.C. Saunders, *China's rising power and the U.S. rebalance to Asia: implications for U.S.-China relations* [w:] *China's Power and Asian Security*, red. M. Li, K.M. Kemburi, Routledge, London, New York 2015, s. 99.

²⁸ W jej skład wchodzi Chiny, Rosja, Kazachstan, Kirgistan, Tadżykistan, Uzbekistan, Indie i Pakistan.

rozwoju oraz pozwoliłoby ostatecznie wyjść z izolacji międzynarodowej w sferze politycznej i militarnej. 24 marca 2008 r. Iran, jako państwo obserwator, zgłosił wniosek o pełne członkostwo w organizacji. Jego zaakceptowanie nie było jednak możliwe, ponieważ wykluczało to fakt objęcia Iranu sankcjami ONZ. Po ich zniesieniu Przewodniczący ChRL Xi Jinping (03.2013-...) podczas spotkania z Prezydentem Iranu Hasanem Rouhanim (08.2013-...) w Teheranie 23 stycznia 2016 r. w zapowiedział wsparcie dla dążeń Iranu do pełnego członkostwa w organizacji²⁹. W trakcie tej wizyty głowy państw zdecydowały o podniesieniu poziomu stosunków dwustronnych do „wszechstronnego strategicznego partnerstwa”. Liderzy zagwarantowali sobie wzajemne wyrzeczenie się użycia siły lub jej groźby, wspierania działalności terrorystycznej oraz nakładania niesprawiedliwych sankcji³⁰. Ta pierwsza od 14 lat wizyta przywódcy Chin w Iranie w obu krajach uznana została za sukces i symboliczny powrót do intensyfikacji wzajemnych relacji.

3. OKOLICZNOŚCI GOSPODARCZE

Mimo wspomnianych wcześniej różnic ideologicznych Chiny i Iran od lat 80. XX wieku zacieśniały relacje gospodarcze. Działo się to wbrew Stanom Zjednoczonym, które próbowały izolować na arenie międzynarodowej islamistyczny reżim³¹. ChRL krytykowana była przez Zachód za współpracę gospodarczą z Iranem, postrzeganym za „państwo łotrowskie” („rogue state”). Najpoważniejsza dezaprobata dotyczyła sprzedaży do Iranu technologii wojskowych, w tym przede wszystkim nuklearnych i rakietowych. Po zakończeniu zimnej wojny naciski społeczności międzynarodowej, w tym głównie USA i Izraela, uległy nasileniu. W jej wyniku w 1992 r. Chiny wycofały się ze sprzedaży Iranowi dwóch badawczych reaktorów atomowych o mocy 20 MW. Pekin po raz pierwszy przyznał wtedy publicznie, że dostarczał do Iranu technologię jądrową dla celów naukowych, badawczych, medycznych i szkoleniowych. W lipcu 1993 r. Chiny zdecydowały się dostarczyć do Iranu cywilny reaktor jądrowy o mocy 300 MW oraz pomóc mu w poszukiwaniu złóż paliwa nuklearnego i produkcji prętów paliwowych do tego reaktora. Pojawiające się regularnie zarzuty, że chińsko-irańska współpraca nuklearna tego okresu miała również wymiar militarny były każdorazowo negowane zarówno przez Pekin, jak i Teheran. Stanowiska te zdawały się potwierdzać kontrole prowadzone przez inspektorów z MAEA. We wrześniu 1995 r. Waszyngton poinformował, że Chiny ostatecznie wycofały się z transakcji dotyczącej cywilnego reaktora. Zaprzeczyły temu strony porozumienia, wskazując, że została ona jedynie zawieszona z powodów technicznych i finansowych³². W kolejnych latach projekt nie został jednak zrealizowany.

²⁹ L. Kushki, *Envoy: China endorses Iran's SCO accession, never been a con*, „Teheran Times”, 6 June 2017, <http://www.tehrantimes.com/news/414035/Envoy-China-endorses-Iran-s-SCO-accession-never-been-a-con> (dostęp: 10 stycznia 2018 r.).

³⁰ *China, Iran lift bilateral ties to comprehensive strategic partnership*, 23 January 2016, http://www.chinadaily.com.cn/world/2016xivisitmiddleeast/2016-01/23/content_23215522.htm (dostęp: 28 listopada 2017 r.).

³¹ J.J. Ewing, *China, the United States and non-traditional security: low-hanging fruit or fool's gold?* [w:] *New Dynamics in US-China Relations Contending for the Asia-Pacific*, red. L. Mingjiang, K.M. Kemburi, Routledge, London, New York 2015, s. 149.

³² Y. Shichor, *Much Ado...*, s. 322.

W okresie dwóch ostatnich dekad XX wieku Iran był kluczowym importerem broni z ChRL spośród państw Bliskiego Wschodu. W latach 1979–1988 Chiny sprzedawały Iranowi uzbrojenie za kwotę 1,958 mld dol., a w latach 1989–1998 za kwotę 1,424 mld dol.³³ W latach 1995–1997 udział Iranu w bliskowschodnim imporcie chińskiej broni wyniósł aż 85%. Ponadto między 1983 a 1997 r. Chiny były głównym dostawcą broni do tego państwa, sprzedając mu w poszczególnych latach od 1/3 do 1/2 całości zamówień³⁴. W XXI wieku poziom sprzedaży uległ znaczącemu obniżeniu, ponieważ w latach 1999–2014 jej wartość wyniosła już tylko 863 mln dol.³⁵ Spowodowane było to sankcjami ONZ nakładanymi na handel bronią z Iranem i międzynarodową presją na Chiny w tym zakresie. Mimo, że spadek jest widoczny, to handel bronią między państwami ma nadal istotne znaczenie dla obu partnerów.

Z punktu widzenia tworzenia przez Iran zdolności odstraszania, szczególnie ważne było nabywanie systemów rakietowych. Do początku lat 90. XX wieku do Iranu trafiło między innymi większość z 300 sprzedanych przez Chiny na Bliski Wschód przeciwokrętowych rakiet HY (Hǎiyīng – „Morski Orzeł”)-2. W połowie lat 90. XX wieku Chiny sprzedały Iranowi bardziej zaawansowane technologicznie przeciwokrętowe – pociski manewrujące C-801 i C-802 w liczbie ok. 200. Dopiero na przełomie 1997 i 1998 r. Chiny zapewniły społeczność międzynarodową, że zaprzestaną sprzedaży do Iranu pocisków manewrujących oraz dostarczania mu technologii potrzebnych do ich modernizacji. Wcześniej Chiny miały również zaopatrzyć Iran w technologię umożliwiającą mu unowocześnianie rakiet balistycznych ziemia-ziemia typu Scud³⁶. Według ekspertyz amerykańskiego *think tanku* RAND Corporation, dzięki pomocy z Chin Iran znacząco rozwinął także własną bazę przemysłu obronnego, w tym rakietowego, przez co stał się bardziej autonomiczny w tym zakresie³⁷.

Sprzedaż przez Chiny technologii zbrojeniowych, w tym systemów rakietowych, przede wszystkim motywowana była czynnikiem ekonomicznym. Ponadto Chiny zainteresowane były wzmocnieniem potencjału militarnego państw, które znajdowały się w konflikcie z ich globalnym rywalem – Stanami Zjednoczonymi. W niewystarczającym stopniu Pekin brał pod uwagę kwestię wpływu transferu broni na stabilność regionów, do których trafiała, w tym Bliskiego Wschodu³⁸. Za zaopatrywanie Iranu w technologie rakietowe w maju 2003 r. Stany Zjednoczone nałożyły sankcje na jedno z największych chińskich przedsiębiorstw – Norinco. Firmie zakazano eksportu towarów do USA przez okres dwóch lat, co naraziło ją na straty rzędu 100 mln dol. Działanie Waszyngtonu miało uzmysłwić Pekinowi, że nieprolifercja niedozwolonych technologii zbrojeniowych jest dla USA jedną z kluczowych kwestii w relacjach z Chinami³⁹.

Współpraca handlowa między Iranem i Chinami nie dotyczy tylko sektora uzbrojenia. W 2017 r. ChRL zaimportowała z Iranu towary o wartości 18,57 mld dol., co stanowiło 25 procent więcej niż w 2016 r. W analogicznym roku ChRL wyeksportowała do Iranu towary

³³ SIPRI, *Arms Transfer Database*, za: Y. Shichor, *Maximising output...*, s. 120.

³⁴ Y. Shichor, *Much Ado...*, s. 316.

³⁵ SIPRI, *Arms Transfer Database*, za: Y. Shichor, *Maximising output...*, s. 120.

³⁶ Y. Shichor, *Much Ado...*, s. 317–319, 322.

³⁷ *Ibidem*, s. 314, 316.

³⁸ J. Glaubitz, *The China...*, s. 120.

³⁹ G. Roberts, *US Foreign Policy and China. Bush's first term*, Routledge, London, New York 2015, s. 147.

o wartości 18,6 mld dol., czyli 13 proc. większej niż w 2016 r.⁴⁰ Na import przypadła głównie ropa naftowa, gaz ziemny, produkty petrochemiczne, plastik, rudy i naturalne chemikalia, natomiast na eksport maszyny, urządzenia elektroniczne, części i różnego typu towary konsumpcyjne⁴¹. Chińczycy uczestniczą również w realizacji szeregu projektów infrastrukturalnych w Iranie, w tym głównie w sektorze transportowym i wydobywczym⁴².

Mimo znaczenia Iranu dla ChRL jako partnera handlowego, Pekin zdecydował się na poparcie kilku rezolucji nakładających sankcje gospodarcze na Teheran. Rezolucja nr 1696 z 31 lipca 2006 r. potępiła Iran za program wzbogacania uranu, grożąc mu sankcjami. Rezolucja nr 1737 z 23 grudnia 2006 r. zakazała transferu do Iranu materiałów i technologii nuklearnych oraz wezwała do zamrożenia aktywów osób i przedsiębiorstw związanych z programem jądrowym. Rezolucja nr 1747 z 24 marca 2007 r. wprowadziła zakaz sprzedaży broni do Iranu i rozszerzyła liczbę zamrożonych irańskich aktywów. Rezolucja nr 1835 z 27 września 2008 r. po stwierdzeniu niewywiązywania się Iranu z zawieszenia programu wzbogacania uranu potwierdziła obowiązywanie wcześniej nałożonych sankcji. Rezolucja nr 1929 z 9 czerwca 2010 r. zakazała Iranowi prowadzenie programu raketowego, nałożyła sankcje na osoby i podmioty z nim związane oraz zacieśniła embargo na broń⁴³. Nieskwapliwa zgoda Pekinu na powyższe sankcje przyjmowana była w Teheranie, jako przejaw uległości wobec Waszyngtonu⁴⁴. Działo się tak mimo, że Chiny sprzeciwiały się nakładaniu na Iran bardziej zdecydowanych sankcji i każdorazowo wpływały na złagodzenie propozycji USA i innych państw. W kolejnych latach Pekin, podobnie jak Moskwa, sprzeciwił się pogłębieniu sankcji wobec Teheranu, argumentując, że nie przyniosłyby one zakładanych rezultatów. Jednocześnie sprzeciwiał się karaniu przez Waszyngton chińskich przedsiębiorstw współpracujących z Iranem⁴⁵. Poparł on jednak rezolucje nr 1984 z 9 czerwca 2011 r. i nr 2049 z 7 czerwca 2012 r. przedłużające działanie panelu eksperckiego w sprawie obowiązujących wcześniej sankcji wobec Iranu.

Ze względu na wzrastające zapotrzebowanie chińskiej gospodarki na energię, dla Pekinu szczególne znaczenie ma współpraca energetyczna z Iranem. Wynika to z faktu, że posiada on prawdopodobnie drugie największe na świecie, po Rosji, złoża gazu ziemnego i czwarte, po Wenezueli, Arabii Saudyjskiej i Kanadzie, złoża ropy naftowej. Dla gospodarki ChRL szczególnie newralgicznym produktem jest ropa naftowa. Surowiec bliskowschodni, w tym irański, jest dla Chin znacznie lepszym wyborem niż syberyjski, ze względu na cenę wydobycia i rafinacji⁴⁶. Mimo inwestycji Chin w irańską energetykę, polegających między innymi na prowadzeniu odwiertów gazowych na terenie tego kraju, Chiny miały niewielki udział w tym sektorze gospodarki Iranu. Do 2007 r. głównymi partnerami energetycznym Iranu były państwa europejskie. Chiny dalece wyprzedzały nawet inne państwa Azji Wschodniej i Południowo-Wschodniej, w tym Korea Południowa, czy Malesja.

⁴⁰ *China reports rise in annual trade with Iran*, <https://theiranproject.com/blog/2018/02/10/china-reports-rise-annual-trade-iran/> (dostęp: 15 stycznia 2018 r.).

⁴¹ *Bilateral trade between China and Islamic Republic of Iran*, <https://www.trademapp.org/Bilateral.aspx?nvpm=1|156|364|TOTAL||2|1|1|1|1|1|1|1|> (dostęp: 15 stycznia 2018 r.).

⁴² M. Lanteigne, *Chinese...*, s. 68, 145, 202.

⁴³ Y. Shichor, *Maximising output...*, s. 118.

⁴⁴ J.V. Garver, *The US factor...*, s. 213.

⁴⁵ J.-M.F. Blanchard, S. Shen, dz. cyt., s. 8.

⁴⁶ A. Arduino, *China's Energy Interests in Central Asia and Russia: Symbiotic distrust and striking a balance between cooperation and confrontation* [w:] *China's Global Quest for Resources...*, s. 119, 132.

Nakładane przez Stany Zjednoczone i Unię Europejską sankcje gospodarcze na Iran spowodowały wycofanie się z tego rynku wielu państw. Część z nich zostało do tego zmuszonych, ponieważ kontynuując współpracę z Iranem same zostałyby objęte sankcjami ze strony państw Zachodu⁴⁷. Chiny zdecydowały się wypełnić próżnię pojawiającą się na irańskim rynku energetycznym. W latach 2007–2009 poczyniły one największe inwestycje w Iranie. W samym 2009 r. przedsiębiorstwa z ChRL zadeklarowały zainwestowanie w irański sektor energetyczny aż 50 mld dol., co stanowiło 40% wartości wszystkich wstępnie zawartych przez Iran umów międzynarodowych. Tym samym Chiny miały stać się największym inwestorem w tym państwie⁴⁸.

Większość z zawartych porozumień miało formę listów intencyjnych (Memorandum of Understanding), co dawało chińskim przedsiębiorstwom mnogość opcji działania. W praktyce od 2010 r. szereg chińskich inwestycji w irański sektor energetyczny było anulowanych lub wyhamowywanych. Ponieważ realizowały je przedsiębiorstwa państwowe lub spółki ze znacznym udziałem kapitału państwowego, ich zarządy kierowały się instrukcjami władz centralnych Chin. Tak było między innymi w przypadku China National Offshore Oil Corporation (CNOOC), która anulowała wartość 16 mld dol. porozumienie wstępnie zawarte w maju 2007 r. Z kolei China National Petroleum Company (CNPC) w połowie 2010 r. wstrzymała prace na polach naftowych w południowym Azadeganie w zachodnim Iranie oraz morskich złożach gazowych Południowego Parsu w Zatoce Perskiej⁴⁹.

Zmiana w podejściu Pekinu do inwestowania w Iranie wynikała z dwóch podstawowych przesłanek. Po pierwsze, inwestowanie w Iranie ograniczało chińskim przedsiębiorstwom możliwość działania na rynku amerykańskim, który jest nieporównywalnie większy i bardziej lukratywny. Po drugie, Arabia Saudyjska zdecydowała się znacząco zwiększyć sprzedaż ropy naftowej do ChRL, między innymi po to, aby zniechęcić Państwo Środka do inwestowania we wrogim Iranie⁵⁰. Wzrost podaży surowca przez Arabię Saudyjską i inne państwa regionu miał gwarantować stabilność jego dostaw i ceny. Powyższe względy przyczyniły się do zmiany stanowiska Chin w kwestii sankcji gospodarczych nakładanych na Iran⁵¹. Nie mniej jednak zgoda na sankcje była bardzo trudną decyzją dla KPCh. Chiny nie chciały bowiem, aby wpłynęła ona destrukcyjnie na jego wizję długoterminowych, przyjaznych relacji z Iranem. Postawa Pekinu dała do zrozumienia przywódcom w Teheranie, że nie będzie on za wszelką cenę przeciwstawiać się Waszyngtonowi i jego sojusznikom w tej sprawie⁵².

Współpraca chińsko-irańska w sektorze energetycznym nie została jednak zerwana, a tylko okresowo wyhamowana. Już w 2016 r. z Iranu pochodziło 9% całościowego chińskiego importu ropy naftowej. Dla porównania najwięcej ChRL importowała jej z Arabii

⁴⁷ J.V. Garver, *The US factor...*, s. 208.

⁴⁸ Y. Hao, D. Zweig, *Introduction: Sino-US energy competition in resource rich states* [w:] *Sino-US Energy Triangles...*, s. 4.

⁴⁹ J.V. Garver, *The US factor...*, s. 210.

⁵⁰ D. Zweig, *Modelling...*, s. 28.

⁵¹ Y. Shichor, *Sweet and sour: Sino-Saudi crude collaboration and US-crippled hegemony* [w:] *Sino-US Energy Triangles*, s. 83.

⁵² J.V. Garver, *The US factor...*, s. 207.

Saudyjskiej (16%), Angoli (13%), Rosji (11%), Omanu (10%) i Iraku (9%)⁵³. Odwołanie przez Stany Zjednoczone i Unię Europejską embarga na irańską ropę naftową przyczynia się ponadto do utrzymania niskich cen surowca na światowych rynkach, co sprzyja rozwijającej się gospodarce ChRL. Z kolei uchylenie przez ONZ sankcji wobec Iranu dało Chinom „zielone światło” na powrót do zacieśniania relacji gospodarczych z tym państwem. Dotyczy to między innymi sektora zbrojeniowego i energetycznego. Podczas spotkania przywódców państw ze stycznia 2016 r. podpisano 17 porozumień, w tym o współpracy w obszarze cywilnych technologii jądrowych. Dla intensyfikacji handlu między państwami ważne było zgłoszenie przez Iran akcesji do strategicznej inicjatywy Przewodniczącego Xi Jinpinga „Jeden Pas, jedna droga” („One Belt, One Road”). Przy tej okazji zapowiedziano znaczącą dynamizację wymiany handlowej, tak aby jej wartość w okresie dekady wyniosła 600 mld dol.⁵⁴ Warunkiem perspektywicznego rozwoju tej współpracy jest przestrzeganie przez Iran zobowiązań podjętych wobec społeczności międzynarodowej w zakresie zatrzymania programu atomowego.

4. ZAKOŃCZENIE

W ostatniej dekadzie zimnej wojny Chińska Republika Ludowa wspierała program nuklearny Iranu, przejmując tę rolę od Stanów Zjednoczonych. W latach 90. XX wieku Chiny zaczęły jednak ograniczać to wsparcie. Dotyczyło to zarówno technologii jądrowych, jak i systemów rakietowych, które mogły posłużyć do przenoszenia głowic atomowych. W tym okresie nuklearne aspiracje Iranu stawały się bowiem problematyczne z punktu widzenia interesów Chin. Przyczyniały się do militaryzacji regionu, jego destabilizacji i potencjalnie mogły skutkować wybuchem wojny. Z tych powodów, jak również nacisków społeczności międzynarodowej, w tym głównie Stanów Zjednoczonych, Chiny poparły również nałożenie sankcji gospodarczych na Iran. Zależało im jednak na tym, aby nie były one nadmiernie dotkliwe. Miało to pozwolić Pekinowi na utrzymanie dobrych stosunków politycznych i gospodarczych z Teheranem. Z polityki balansowania Chin nie były wtedy w pełni zadowolone ani USA ani Iran⁵⁵.

Stosunki z Iranem są dla Chin ważne z punktu widzenia wymiany handlowej. Jest on ważnym źródłem surowców energetycznych, w tym ropy naftowej, oraz rynkiem zbytu na chińskie produkty przemysłowe, w tym systemy uzbrojenia. Ponadto są one istotne ze względów geopolitycznych. Iran stanowi dla Chin naturalnego sprzymierzeńca w globalnej rywalizacji z USA, które ma licznych sojuszników i partnerów w regionie. Zerwanie stosunków z Iranem mogłoby również zrobić złe wrażenie na przywódcach innych państw potępianych przez Zachód, z którymi Chiny przez lata utrzymywały bliskie stosunki polityczne i gospodarcze, w tym Korei Północnej, Sudanu, Mjanmy, Zimbabwe czy Wenezueli⁵⁶.

⁵³ F. Wu, H. Zhang, *Introduction: A rising China and the future of world resources* [w:] *China's Global Quest for Resources...*, s. 5.

⁵⁴ T. Erdbring, *China Deepens Its Footprint in Iran After Lifting of Sanctions*, „The New York Times” 24 January 2016, <https://www.nytimes.com/2016/01/25/world/middleeast/china-deepens-its-footprint-in-iran-after-lifting-of-sanctions.html> (dostęp: 28 listopada 2017 r.).

⁵⁵ J.V. Garver, *The US factor...*, s. 213.

⁵⁶ G. Roberts, *US Foreign...*, s. 114.

Pekin niezmiennie odrzucał możliwość zgody na przeprowadzenie w Iranie interwencji zbrojnej. Stał na stanowisku, że problem powinien zostać rozwiązany na drodze dyplomatycznej, przy ograniczonej presji sankcyjnej. Taką możliwość otworzył format negocjacji P5+1, który w pierwszych latach nie spełniał jednak pokładanych w nim nadziei. Ostatecznie 14 lipca 2015 r. udało się podpisać z Iranem Wspólny Całościowy Plan Działania. Mimo, że zaangażowanie Pekinu w te rozmowy było ograniczone, to uwzględnione zostały jego główne postulaty. Problem został rozwiązany pokojowo, Iran zamroził program jądrowy i w zamian zdjęto sankcje z tego państwa.

Zniesienie sankcji gospodarczych dało przedsiębiorstwom z Chin, które traktowane są w Iranie preferencyjnie, możliwość pogłębiania dwustronnej współpracy gospodarczej. Znamionnym jest, że w kwietniu 2017 r. Iran podpisał porozumienie z ChRL w zakresie przeprojektowania reaktora atomowego z Arak. Ma to nastąpić w taki sposób, aby nie można było uzdatniać w nim paliwa nuklearnego w celu wykorzystywania go do produkcji bomby atomowej, co było jednym z wymogów porozumienia ze społecznością międzynarodową⁵⁷. Napływające do Iranu po zniesieniu sankcji zagraniczne inwestycje, w tym z Chin, jak dotąd nie spowodowały nagłej poprawy koniunktury gospodarczej, a tym bardziej poziomu życia Persów. Teheran zwiększył natomiast finansowe zaangażowanie w wojny w Syrii, Iraku i Jemenie. Z tych powodów pod koniec 2017 r. na ulicach irańskich miast pojawiły się protesty na szerszą skalę przeciwko władzy Najwyższego Przywódcy Iranu ajatollaha Ali Chamenei (06.1989-...). Jeśli niepokoje te będą się pogłębiać, to może to się negatywnie odbić na wpływach i interesach Chin w Iranie.

Jak się okazało, problem programu atomowego Iranu nie został ostatecznie rozwiązany. W październiku 2017 r. prezydent Donald Trump (01.2017-...) zarzucił Teheranowi pogwałcenie „ducha” porozumienia i zagroził przywróceniem sankcji gospodarczych przeciwko temu państwu⁵⁸. Obecnie amerykańska administracja nakłada na Iran sankcje za realizację programu rakietowego. Napięcie w stosunkach między Teheranem a Waszyngtonem ponownie wzrasta i jeśli kryzys znów będzie eskalował, wszystkie scenariusze będą możliwe. Gdyby jednak w przyszłości USA lub Izrael zdecydowały się przeprowadzić interwencję zbrojną w Iranie, to musiałyby się liczyć ze zdecydowanym protestem ze strony zarówno ChRL, jak i Rosji. Ponadto działania takie przyczyniłyby się do dalszego pogłębiania współpracy wojskowej między tymi państwami⁵⁹, co nie leży w interesie Stanów Zjednoczonych. Z drugiej jednak strony nawet, gdyby USA lub Izrael zdecydowały się przeprowadzić chirurgiczne uderzenie rakietowe przeciwko irańskim instalacjom jądrowym, Chiny z pewnością nie zdecydowałyby się na odpowiedź militarną⁶⁰. Relacje na linii Pekin – Teheran, są wtórne wobec relacji między Pekinem a Waszyngtonem. Jeśli przy-

⁵⁷ B. Blanchard, R. Birsell, *Chinese, Iranian firms to sign first nuclear plant redesign contracts*, 20 April 2017, <https://www.reuters.com/article/us-iran-nuclear-china/chinese-iranian-firms-to-sign-first-nuclear-plant-redesign-contracts-idUSKBN17M0XS> (dostęp: 10 stycznia 2018 r.).

⁵⁸ A. Wilts, *Trump decides not to certify Iran as in compliance with nuclear accord*, „Independent”, 13 October 2017, <http://www.independent.co.uk/news/world/americas/us-politics/iran-deal-donald-trump-not-certify-in-compliance-nuclear-accord-rex-tillerson-speech-a7999221.html> (dostęp: 10 stycznia 2018 r.).

⁵⁹ F. Shaolei, *China-US-Russia Trilateral Relations and the Restructuring of the Global Order* [w:] *Sino-American Relations. Challenges Ahead*, red. Y. Hao, Routledge, London, New York 2010, s. 135.

⁶⁰ D. Zweig, *Modelling...*, s. 31.

chylna postawa Waszyngtonu będzie istotna dla Pekinu w kontekście realizacji strategicznych celów w zakresie bezpieczeństwa lub rozwoju, Chiny mogą posłużyć się Iranem, jako „kartą przetargową” lub nawet się od niego odwrócić.

LITERATURA

1. Arduino A., *China's Energy Interests in Central Asia and Russia: Symbiotic distrust and striking a balance between cooperation and confrontation* [w:] *China's Global Quest for Resources. Energy, Food and Water*, red. F. Wu, H. Zhang, Routledge, London, New York 2017.
2. *Bilateral trade between China and Islamic Republic of Iran*, <https://www.trademap.org/Bilateral.aspx?nvpm=1|156||364||TOTAL||2|1|1|1|1|1|1|1|> (dostęp: 15 stycznia 2018 r.).
3. Blanchard J.-M.F., *A primer on China–US relations, 1949–2008: a friend in need is a friend indeed* [w:] *Conflict and Cooperation in Sino-US Relations. Change and continuity, causes and cures*, red. J.-M.F. Blanchard, S. Shen, Routledge, London, New York 2015.
4. Blanchard B., Birsel R., *Chinese, Iranian firms to sign first nuclear plant redesign contracts*, 20 April 2017, <https://www.reuters.com/article/us-iran-nuclear-china/chinese-iranian-firms-to-sign-first-nuclear-plant-redesign-contracts-idUSKBN17M0XS> (dostęp: 10 stycznia 2018 r.).
5. Blanchard J.-M.F., Shen S., *Taking the temperature of China–US conflict and cooperation: an introduction* [w:] *Conflict and Cooperation in Sino-US Relations. Change and continuity, causes and cures*, red. J.-M.F. Blanchard, S. Shen, Routledge, London, New York 2015.
6. *China, Iran lift bilateral ties to comprehensive strategic partnership*, 23 January 2016, http://www.chinadaily.com.cn/world/2016xivisitmiddleeast/2016-01/23/content_23215522.htm (dostęp: 28 listopada 2017 r.).
7. *China reports rise in annual trade with Iran*, <https://theiranproject.com/blog/2018/02/10/china-reports-rise-annual-trade-iran/> (dostęp: 15 stycznia 2018 r.).
8. Ewing J.J., *China, the United States and non-traditional security: low-hanging fruit or fool's gold?* [w:] *New Dynamics in US–China Relations Contending for the Asia-Pacific*, red. L. Mingjiang, K.M. Kemburi, Routledge, London, New York 2015.
9. Erdbring T., *China Deepens Its Footprint in Iran After Lifting of Sanctions*, „The New York Times” 24 January 2016, <https://www.nytimes.com/2016/01/25/world/middleeast/china-deepens-its-footprint-in-iran-after-lifting-of-sanctions.html> (dostęp: 28 listopada 2017 r.).
10. Garver J.V., *The US factor in Sino–Iranian energy relations* [w:] *Sino-US Energy Triangles. Resource diplomacy under hegemony*, red. D. Zweig, Y. Hao, Routledge, London, New York 2016.
11. Glaubitz J., *The China Threat – A European Perspective* [w:] *The China Threat: Perceptions, Myths and Reality*, red. H. Yee, I. Storey, Routledge, London, New York 2002.
12. Hao Y., Zweig D., *Introduction: Sino–US energy competition in resource rich states* [w:] *Sino-US Energy Triangles. Resource diplomacy under hegemony*, red. D. Zweig, Y. Hao, Routledge, London, New York 2016.
13. Herberg M., *US energy security strategy and China's energy diplomacy* [w:] *Sino-US Energy Triangles. Resource diplomacy under hegemony*, red. D. Zweig, Y. Hao, Routledge, London, New York 2016.
14. Hickey D.V., Lu K., *Friend or foe: Washington, Beijing, and the dispute over US security ties to Taiwan* [w:] *Conflict and Cooperation in Sino-US Relations. Change and continuity, causes and cures*, red. J.-M.F. Blanchard, S. Shen, Routledge, London, New York 2015.

15. Hoyt T.D., *US–China cooperation: the role of Pakistan after the death of Osama bin Laden* [w:] *China's Strategic Priorities*, red. J.H. Ping, B. McCormick, Routledge, London, New York 2016.
16. Kizekova A., *Chinese regionalism: balancing and constraint in the Shanghai Cooperation Organisation* [w:] *China's Strategic Priorities*, red. J.H. Ping, B. McCormick, Routledge, London, New York 2016.
17. Kushki L., *Envoy: China endorses Iran's SCO accession, never been a con*, „Teheran Times”, 6 June 2017, <http://www.tehrantimes.com/news/414035/Envoy-China-endorses-Iran-s-SCO-accession-never-been-a-con> (dostęp: 10 stycznia 2018 r.).
18. Lanteigne M., *Chinese Foreign Policy. An introduction. Third Edition*, Routledge, London, New York 2016.
19. Miarka A., *Strategia bezpieczeństwa Islamskiej Republiki Iranu – wybrane aspekty* [w:] *Problemy bezpieczeństwa Bliskiego Wschodu i Północnej Afryki (MENA)*, red. R. Bania, R. Czulda, K. Zdulski, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2016.
20. Roberts G., *US Foreign Policy and China. Bush's first term*, Routledge, London, New York 2015.
21. Ross R.S., *Chinese Security Policy. Structure, power and politics*, Routledge, London, New York 2009.
22. Saunders P.C., *China's rising power and the U.S. rebalance to Asia: implications for U.S.–China relations* [w:] *China's Power and Asian Security*, red. M. Li, K.M. Kemburi, Routledge, London, New York 2015.
23. Shaolei F., *China–US–Russia Trilateral Relations and the Restructuring of the Global Order* [w:] *Sino-American Relations. Challenges Ahead*, red. Y. Hao, Routledge, London, New York 2010.
24. Shichor Y., *Maximising output while minimising input: change and continuity in China's Middle East policy* [w:] *Chinese Foreign Policy Under Xi*, red. H.T. Boon, Routledge, London, New York 2017.
25. Shichor Y., *Much Ado about Nothing: Middle Eastern Perceptions of the 'China Threat'* [w:] *The China Threat: Perceptions, Myths and Reality*, red. H. Yee, I. Storey, Routledge, London, New York 2002.
26. Shichor Y., *Sweet and sour: Sino–Saudi crude collaboration and US-crippled hegemony* [w:] *Sino-US Energy Triangles. Resource diplomacy under hegemony*, red. D. Zweig, Y. Hao, Routledge, London, New York 2016.
27. Shih Ch.-Y., Huang Ch.-Ch., *The identity and international role of China: relational grand strategy*, [w:] *China's International Roles*, red. S. Harnisch, S. Bersick, J.-C. Gottwald, Routledge, London, New York 2016.
28. SIPRI, *Arms Transfer Database*.
29. Sutter R.G., *Dialogues and their implications in Sino-American relations* [w:] *Conflict and Cooperation in Sino-US Relations. Change and continuity, causes and cures*, red. J.-M.F. Blanchard, S. Shen, Routledge, London, New York 2015.
30. Tai M., *US-China Relations in the Twenty-First Century. A question of trust*, Routledge, London, New York 2015.
31. Wilts A., *Trump decides not to certify Iran as in compliance with nuclear accord*, „Independent”, 13 October 2017, <http://www.independent.co.uk/news/world/americas/us-politics/iran-deal-donald-trump-not-certify-in-compliance-nuclear-accord-rex-tillerson-speech-a7999221.html> (dostęp: 10 stycznia 2018 r.).

32. Wu F., Zhang H., *Introduction: A rising China and the future of world resources* [w:] *China's Global Quest for Resources. Energy, Food and Water*, red. F. Wu, H. Zhang, Routledge, London, New York 2017..
33. Yizhou W., *China-US-EU relationship in a changing era* [w:] *US-China-EU Relations. Managing the new world order*, red. R.S. Ross, Ø. Tunsjø, Z. Tuosheng, Routledge, London, New York 2010.
34. Zha D., *Debating Energy Security in China: Ideas and policy options* [w:] *China's Global Quest for Resources. Energy, Food and Water*, red. F. Wu, H. Zhang, Routledge, London, New York 2017.
35. Zweig D., *Modelling 'resource diplomacy' under hegemony: the triangular nature of Sino-US energy relations* [w:] *Sino-US Energy Triangles. Resource diplomacy under hegemony*, red. D. Zweig, Y. Hao, Routledge, London, New York 2016.

THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA TOWARDS THE IRANIAN NUCLEAR PROGRAM AFTER THE COLD WAR

The aims of the article are to analyze and assess the political and economic circumstances that determine the attitude of the People's Republic of China towards the nuclear program of Iran after the Cold War. Its main thesis is that China's approach towards Iran's nuclear aspirations has evolved from support, through abstinence to limited efforts to extinguish them. The development of illegal nuclear programs by states, including Iran, at the turn of the century became contrary to the interests of the Middle Kingdom. China's support for these activities lowered their international authority and aggravated their relations with the United States and, more broadly, with the West. Because of that it has engaged in strengthening the international regime of non-proliferation of weapons of mass destruction. China, however, was keen to stop the Iranian nuclear program at the lowest possible cost to the partner. This attitude was to convince Tehran that in the long-term Beijing is interested in tightening bilateral relations. Therefore, China categorically opposed the possibility of using military solutions, and opposed excessive economic sanctions. International negotiations with China on the Iranian nuclear program brought an agreement in 2015. Although Beijing's activity was limited, its goals were achieved, i.e. Iran undertook to freeze the nuclear program in exchange for the lift of economic sanctions, and it happened through diplomatic channels. The problem, however, has not been resolved definitively, and tensions are mounting again around the question of Iran's nuclear program, what is against China's interests.

Keywords: People's Republic of China, Iran, nuclear program, political relations, economic relations.

DOI: 10.7862/rz.2018.hss.3

Przesłano do redakcji: styczeń 2018 r.

Przyjęto do druku: kwiecień 2018 r.

